

BASERRIKO LURRAK IRAULTZEKO ESKUAK FALTA DIRA

Begi-bistakoa da Euskal Herriko baserri tradizionalen eredia jada agortu dela, eta gero eta gehiago mugatzen ari dela folkloreak iruditerira. Azken bi hamarkadetan baserrien %70 galdu dela kalkulatu da, eta baserritarrek zein adituek ohartarazi digute belaunaldien arteko errelebo falta arazo handia dela. Berehala konpondu beharreko auzia, berandu baino lehen. Errelebo horretan ez dute laguntzen instituzioetatik bultzatzen diren politi-

ka agroindustrialek, ezta jendartean dagoen prestigio faltak ere. Baina badaude lurra lantzeko tresna berriak, fruituak ematen ari direnak: Trebatu proiektua, lehen sektorea suspertzeko tokian tokiko elikadura estrategiak, baserritarren sareak... Elkarrizketatuek gogorarazi digute gaiarekiko ezjakintasuna dagoela, baina herritar oroaren arazoa dela, eta, beraz, guztiok parte hartu behar dugula horretan: "Nolako elikadura, halako nekazaritza".

 LEIRE ARTOLA ARIN DANI BLANCO

Ohikoa da baserri abandonatuak nonahi topatzea, edota nekazaritza eta abeltzaintzatik urrundu diren baserriak ezagutzea. Hain ohikoa ez dena da baserritarrak euren lurra lantzen ikustea, zer esanik ez 40 urtetik beherakoak, emakumeak eta baserritar estereotipotik aldentuta daudenak badira. Halere, egon badaude, baserrian bizi direnez gain, baserritik bizi direnak ere bai. Baina ez dira nahikoak gizarte osoaren beharrei eusteko, are gutxiago elikadura burujabetza lortzeko.

Datuek erakusten dute azken hamarkadetakoa joera negatiboa. Ipar Euskal Herrian azken 30 urteetan hiru etxaldek batek ez du segidarik izan, Euskal Herriko Laborantza Ganbarak zehazten duenez. Bidean geratu dira 2.500

etxalde, eta, egun, 4.500 etxalde besterik ez dago Zuberoa, Nafarroa Beherea eta Lapurdi osoan. Hego Euskal Herriko 2020ko Nekazaritza Zentsuak ere beheranzko joera berretsi du. INEK Espainiako Estatuan kalkulatu du nekazaritza-ustiategiak 2009an baino %7,6 gutxiago direla, baina, aldi berean, ustiategi bakoitzaren azalera %7,4 handitu dela. Joera hori errepikatzen da Araba, Bizkaia, Gipuzkoa eta Nafarroan: ustiategi gutxiago baina gero eta handiagoak. Ereditu industrialak nagusitzen ari den seinale. Eustaten 2020ko Nekazaritza Zentsuaren arabera, EAEn 12.919 nekazaritza-ustiategi zeuden 2020an, 2009an baino % 21,8 gutxiago. Aldiz, Landutako Nekazaritzako Azalera %38,4 hazi da EAEn, eta Nafarroan, %13,3.

Abeltzaintzan ere eredu industrialak nagusitu da: espezie guztien ustiategien kopuruak behera egin du, ahuntz-aziendarenak izan ezik. Jaitsierarik handienak hegaztienak (-%67,1) eta txerrienak (-%65,3) izan dira. Aldiz, ustiategi bakoitzeko abelburu-kopuruak gora egin du, ardiaren kasuan izan ezik. Oso esanguratsua da 2009tik 2020ra bitartean txerri-aziendaren ustiategiko abelburuen kopurua %437,3 hazi dela eta hegaztien %186,2. Eta noren esku daude ustiategiak? Ipar Euskal Herrian baserrien herena 50 urtetik gorako pertsonen ardurapean dago. Hego Euskal Herrian ere batez besteko adina altua da. EAEn 57 urte ingurukoa da, eta ustiatzaileen hiru laurdenak gizonezkoak dira.

NPB ETA IRAULTZA AGROINDUSTRIALA

Ez dira kasualitatea aipatutako datuak, baizik eta azken urteetan eman diren hainbat faktoreren ondorio. Adibidez, aurrez aipatutako eredu agroindustrialak, besteren artean Europako Nekazaritza Politika Bateratuak (NPB) hauspotu duena. NPB 1979an abiatu zuten lehen sektorea babesteko, baina 90eko hamarralditik hona izandako erreformak kritikatuak izan dira, batik bat etxalde txikien desagerpena eragin duelako haien dirulaguntza banaketa desorekatuak. Izan ere, NPBk hektareen eta abelburuen arabera dirulaguntzak ematen ditu, gehien duenari gehien emanda, eta horrek lurren eta abereen metaketa sustatu eta ekoizpen agroindustrialei mesede egiten die. Esan gabe doa ekoizpen jasangarrienak tamaina txikian egiten

direnak direla. Etxaldeko Emakumeak elkarteak NPBren “inkoherentziak” argi utzi ditu: “Ezin da aldi berean ekoizpen eredu agroindustriala sustatu eta klima aldaketaren kontrako politika garatu”. Elkarteko baserritarren esanetan, hektareen arabera banaketa “erabateko kontraesanean” dago NPBren helburu teorikoekin; izatez, xedetzat ditu belau-naldien erreleboa, landa inguruko biziberritzea, inklusio soziala, eta bioaniztasunean oinarritutako ingurumenaren babesa, besteak beste.

Horrez gain, Etxaldeko Emakumeek diote NPBk are gehiago maskulinizatzen duela lehen sektorea, eta emakumeak bazterrean utzi. Nekazaritzako laguntzen genero arrakala adierazgarria da: NPBren hartzaileen %31 besterik ez dira emakumeak, eta, gainera, proportzioan gizonezkoek baino dirulaguntza eskasagoak jasotzen dituzte, zeren emakume titularrek ustiategi txiki edo ertainak izan ohi dituzte, eta eredu iraunkoragoak.

ERRELEBOA ETEN DUTEN FAKTOREAK

Iritzi berekoa da Mirene Begiristain agroekologian aditua: NPBk nekazaritza eredu jasangarriak zigortzen ditu, eta emakumeen lana ez du balioan jartzen. Lehen sektorea “despatriarkalizatzeko” lan handia egiteke dagoela azpimarratu du, hala nola landa eremuko zaintzak demokratizatzen, lurren titulartasuna berdintzen eta ekoizpen lanen banaketa orekatua egiten. Begiristain EHUko ekonomia irakasle eta ikerlaria da, eta urteak daramatza lehen sektorearen gain-behera gertutik ikertzen, besteak beste. Biolurreko eta EHKolektiboko kidea da, eta nekazal mugimenduko eragileekin egindako lanaren ondorioz ondo identifikatuta ditu errelebo faltaren zergatiak. Hiru oztopo nagusi bereizten ditu: lurra eskuratzeko zailtasuna, proiektuaren bideragarritasun ekonomikoa eta baserritarrekiko errekonozimendu falta.

Lehen sektorean hasi nahi duten pertsonak zailtasun handiak dituzte nekazaritzarako lur egokiak topatzeko. Begiristainen esanetan, lurraren artifizializazioa eman da azken urteetan, lur falta dago, eta lurraren kontzentrazioa lehenesten da, NPBren politiken bidez. Horri lotuta dago proiektuen bideragarritasun ekonomikoa: lurra alokatuz gero, ordainketa ez da bideragarria. Hau da, lurraren jabetza ez bada oinordekotzan jasoa, nekazarien errentarekin

“Trebagunearen ideia da norbaiti parada ematea bere proiektua entseatzeko zinez egiazko baldintzetan, egiazko etxalde batean, eta legezko kontrol baten baitan”

Kattalin Sainte Marie

Trebatuko koordinatzailea

“oso zaila eta konplexua” da alokairuan mantentzea. Begiristainek ikertutakoaren arabera, nekazarien batez besteko errenta ez da heltzen karta sozialak jasotzen duen 1.080 euroko gutxienekora “kasu gehienetan”. Hortaz, zailtasunak dituzte lehen sektoreak eskatzen dituen inbertsioak egiteko.

Bi oztopo horiei hirugarrena gehitu behar zaie: jendartean ez du behar bezalako aitortzarik baserritarren lanak. Bizimodu duintzat dugu baserriko bizitza? Lan lotua eta gogorra dela esateaz gain, zer ezagutzen du edozein herri-tarrek nekazaritza eta abeltzaintza la-

naz? Nork nahi du bere alaba edo semea baserritarra izatea? Begiristainek dio baserri biziak ez duela bat egiten gaur egungo bizimodu hegemonikoekin, zeren bizitza arrakastatsua lotzen baita oporrek, norbanakoaren lorpenekin, eta abar. Beraz, jendartean ez dago errekonozituta baserriaren baitan bizitza garatzeko aukera. “Beste erritmo bat duen bizimodua da, irregularra, baina beste aukera batzuk eskaintzen ditu: zuk hartzen dituzu erabakiak eta erritmoak markatu, beste lan batzuetan ez duzun autonomia duzu...”, deskribatu du Begiristainek. Halaber, gogorarazi du baserri biziak eredu berriak agertzen ari direla, eta egungo bizimodura egokitzen ari direla; teknikak hobetu dira, ekoizpenaren gaineko jakintza handiagoa da, eraginkorragoa, norbere denbora libredu edukitzeko aukerak daude, ordezkapen zerbitzuak daude oporrak hartzeko... Eta baserriko familia eredu zurrunik at, lurra kolektiboki lantzeko proiektuak ere gero eta ohikoagoak dira.

Baserri biziak akats zaharrak errepikatzea saihesten ari dira, eta sektorea moldatzen, baldintza hobekitzeko. Bide horretatik, Begiristainek ezinbestekotzat jo du euskarri sozialak garatzea eta artikulatzea. Alegia, administrazio publikoen dirulaguntzez harago, baserri biziak euren artean antolatuta egotea. “Laguntza sozial handiagoak falta direnez, oso inportantea da gure artean zaintzea eta laguntzea, eta baserri biziaren arteko kolektibo baten parte izateak babes hori ematen dizu”.

ZURKAITZEN BABESEAN TREBATU

Ipar Euskal Herrian aspaldidanik hasi ziren saretzen landa eremuko pertsonak eta eragileak, eta emaitza Hego Euskal Herrian baino hobea izan da. Horren adierazle da Trebatu proiektua, Frantziako Estatuko RENETA proiektua erreferentziatzat hartuta abiatu zutena 2016an, eta ordutik laborari gazteek ofizioa ikasteko eta probatzeko aukera dute Trebatuaren bidez, elkarrekin lanean dauden hamar eragile eta erakunde publikoren babespean. Trebatu horixe egiten dute, trebatu; trebetasunak ikasi, trebantzia edo konfiantza hartu, eta, esperientzia horren arabera, etxaldean instalatu nahi duten edo ez erabaki. Kattalin Sainte Marie proiektuko kudeatzailea da, eta laborari berriei bidean lagutzen die. Daniel Barberarena, berriz, laboraria eta Euskal Herriko Laborantza Ganbarako (EHLG) ordezkaria da Trebatu. Biek kontatu dizkigute proiektuaren onurak, Trebatuko Aurélie Sausset parte hartzailearen Ahurtiko (Lapurdi) lur landatu berrietan.

Trebatuko sarea soka desberdinez lotuta dago, guztiak elkarren osagarri, eta bertan ordezkaturata daude laborantza arloko elkarteak, sindikatuak, formakuntza profesionalerako taldeak, tokian tokiko erakunde publikoak eta kontsumitzaileei lotutako ekonomia sozial eraldatzailearen ordezkariak, besteak beste. Sainte Mariek eta Barberarenak diote denak naturalki elkartu zirela proiektuan, elkarren beharra baitzuten bi hutsune nagusiri erantzuteko: bate-tik, errelebo falta eta etxaldeen segida eza, eta, bestetik, laborantza mundutik kanpotik zetozen gazte berriek etxaldeetan instalatzeko zituzten gabeziak. Konturatu ziren landa eremuan bizi ez ziren gazte gero eta gehiagok hasi nahi zuela nekazaritzan, baina zailtasun asko topatzen zituztela. “Murru baten kontra jo izan dute instalatutakoan, eta horrek motibatu gintuen proiektua martxan jartzera”, zehaztu du Barberarenak. Mirene Begiristainek aipatzen dituen hutsune berberak ikusten zituzten: lur falta, diru gehiagoren beharra zerotik hasten direlako inbertitzen, ezagutza

tekniko handiagoaren beharra, eta sare baten falta, batik bat.

Trebatu aterabidea aurkitu dute. Trebagune finkoetan (denbora baten ostean ikasleak aldatu egiten dira) eta trebagune bakarretan (denbora baten ostean ikasleek lur horietan instalatzeko aukera dute) egiten dute lan: “Trebagunearen ideia da norbaiti parada ematea bere proiektua entseatzeko zinez egiazko baldintzetan, egiazko etxalde batean, eta legezko kontrol baten baitan”, laburbildu du Sainte Mariek. Lau funtzio betetzen ditu Trebatuk. Lehena, mintegi funtzioa, trebagune fisikoei dagokiena. Bigarrena, laguntza eta segipen funtzioa, non laborari gazteak beste laborari “zurkaitz” bat izango duen euskarri eta erreferente gisa, eta inguruko herritarrez osatutako sustengu sare bat egiten lagunduko dioten. Hirugarrena, inkubagailu funtzioa, arlo juridikoa eta fiskala eramango diona, alegia, trebatzen ari den bitartean ahalbidetuko diona Trebatuaren izenean legez jardutea eta maileguak jasotzea, hasieratik norbere enpresa abiatu beharrean. Eta lau-

garrena, koordinazio funtzioa, Kattalin Sainte Marieren ardurapean dagoena; hala nola administrazio lanak eta kanpo zein barne komunikazioa bideratzen ditu, eta laborariek harremanetan dago uneoro.

“Ondo hasteko tresna guztiak dituzte”, dio Sainte Mariek. “Gure helburua da hastapenetik gazteen prekaritatea saihestea”, gehitu du Barberarenak. 2016tik hamabost lagun pasa dira trebagunetik: lau trebatzen ari dira, batek atzera egin du, eta beste hamarrak instalatu dira edo bidean daude. Biek azpimarratu dute “biziki inportantea” dela Trebatuk eskaintzen duen atzera egiteko aukera, “hori baita atzera egiteko mementoa”, alegia, oraindik instalatu gabe eta leporaino zorpetuta egon aurretik. Ez dute hutsegite gisa ikusten, eta garrantzitsua deritzote norberari ofizioa hautatzeko aukera eskaintzea; Trebatu baserritar ofizioa eta bizimodua probatzeko aukera ezinhobea da, “egiazkoa” delako.

LANDARE AROMATIKOAK BIZIBIDE

Aurélie Sausset baionarrak Trebatu parte hartzeko baldintzak betetzen zituen: gutxieneko formakuntza du laborantzian, gutxieneko diru iturri baten bermea du inbertsioak egiteko, baina ez

Bizimodu duintzat dugu baserriko bizitza? Lan lotua eta gogorra dela esateaz gain, zer ezagutzen du edozein herritarrek nekazaritza eta abeltzaintza lanaz? Nork nahi du bere alaba edo semea baserritarra izatea?

zuen ez lurrik ez laborari sarerik. Beraz, Lurzaindiaren esku dauden Ahurtiko lurretan ari da bere proiektua entseatzeko: landare aromatiko freskoak ekoizten ditu, jateko direnak. Duela urtebete hasi zen proiektuan burua sartzen, eta ia bi hilabete darama eskuak ere bertan sartuta. Burua beteta duela aitortu du, baina Trebaturen eta Lurzaindiaren babesik gabe gainezka izango lukeela dio.

Haien laguntzak lasaitasuna eman dio Sausseti, eta horrek “lanean kontzentratzeko” abagunea utzi dio, eskuak lurrean zikintzeko. Gainera, lantzen ari den lurrak badu beste berezitasun bat: alboan bizi da lehen lur horiek lantzen zituen baserritarra, jada erretiratua, eta haren laguntza asko eskertzen duela dio. Saussetek bertan trebatzen jarraituko du, eta baratze-baratze proiektua garatzen joango da. “Momentuko eskaeraren arabera ekoizpena moldatzen joan nahiko nuke”, aurreikusi du.

ELIKADURA ESTRATEGIAK DIRA GAKOA

Aurélie Saussetek dio eskaeran erreparatuko duela ekoizpena erabakitzeke. Beraz, hori da agintzen duena, herritarren eskaria? Ala nekazarien eskaintzak baldintzatzen du jaten duguna? Mirene Begiristainen esanetan, ez batak, ez besteak; “kapitalismo berde digitalaren mende” eskatzen eta eskaintzen dugu uzta eta elikagaia. Alegia, merkatuak erabakitzen du zer jaten eta zer lantzen dugun, eta hori natura sistemak sunsitzean oinarritzen da, hainbat ikerlariren teoriak diotenez. Izozmendi bat irudikatzea bezalakoa da: ikusten dena da supermerkatuetara banatzen dena, kapitalismoari mesede egiten diona, eta ur

azpian daude ekoizpena eta kontsumoa; ur sakonetan itota, aldiz, natura eta ingurumena.

Bada, Begiristainek dio lehen sektorea biziberritzeko gakoetako bat dela izozmendi hori apurtzea. Haren arabera, ekoizpenaren (baserriarrak) eta kontsumoaren (herritarrek) artean aliantzak sortu behar dira, eta haien arabera aldatu behar da gainerakoa; banaketa edo merkaturatzea “traktore” gisa irudikatzen du, hots, instrumentala den zerbait. Hiru salmenta bide azaldu ditu: zuzenekoa, herritarren eta ekoizleen arteko harremana eskatzen duena; kontsumo taldeak, Euskal Herriko hainbat herritan eratzen ari direnak; eta denda txikiak nahiz kontsumo kooperatibak. Oso argi du hori dela hartu beharreko bidea, baina horretarako politika publikoen laguntza beharrezkoa dela.

Tokian tokiko elikadura estrategiak garatzeko eskatzen die erakundeiei. “Guk esaten dugu: ekoizpen duina, kontsumo herrikoia”. Bide hori irekitzen hasi dira zenbait udalerrri, eta administrazio publikotik tokiko elikagaiak erosten dira, ikastetxeetarako, zaharren egoitzetarako, zein ekitaldi publikoetarako otorduak prestatzeko. Modu horretan, bermatzen dute elikagai osasuntsuak izango direla gutxienez diru publikoare-

Europako dirulaguntzak hartzen dituztenen %31 besterik ez dira emakumeak, eta, gainera, proportzioan gizonezkoek baino dirulaguntza eskasagoak jasotzen dituzte

kin erositakoak. Ez hori bakarrik, Begiristainek eredu berriak ere azaleratzen ditu, esaterako, udalerriko lurralde lantzeko lanpostu publikoak eskaintzea. Izan ere, baserrien gainbeherak geldiezin dirudi, baina batik bat egungo bizimoduak horretara bultzatu duelako, ezinbestean. Erroetara joatea eskatzen du lehen sektorearen auziak, eta erronka berriak planteatzea. Laborantzian dabiltzanek badakite nondik abiatu: “Nolako elikadura, halako nekazaritza”. ●

**EZIAGO POLIGONOA, 21
HERNANI**

info@talleresmitxelena.com
www.talleresmitxelena.com